

Sztana-Kovács Adrienn

Idegen nyelvi lektorok működése az Erzsébet Tudományegyetemen (1918–1949)

Annak ellenére, hogy a magyar hallgatók idegennyelvtudásának a mindenkori kultúrpolitika irányítói a tárgyalt korszakban egyre növekvő jelentőséget tulajdonítottak, az egyetemtörténeti kutatások az egyes intézményekben működő lektorátusok történetével eddig csak érintőlegesen foglalkoztak.

A megjelent tanulmányok főként a külföldi ösztöndíjak rendszerének kialakítását, a külföldi intézetek, tanszékek, Collegium Hungaricumok és a lektorátusok létrehozását tárgyalták.¹ Tanulmányunkban az 1912-ben megalapított, és 1914-ben Pozsonyban működését megkezdő Erzsébet Tudományegyetemen folyó nyelvi képzés történetének összefoglalására teszünk kísérletet. Ebben a témában az 1950 utáni időszakról Szűcs Stefánia írt tanulmányt.²

Munkánk alapját a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltárban őrzött iratanyag jelentette. Az Egyetemi Tanács jegyzőkönyvein túl a karok tanácsülési jegyzőkönyvei, valamint az ezekhez kapcsolódó iktatott iratok voltak a legfontosabb felhasznált forráscsoportok, mivel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) iratainak két világháború közötti időszakra vonatkozó aktái csak töredékesen maradtak fenn.³ Szerencsére az Egyetemi Levéltár iktatott iratai között megőrzésre kerültek a témában keletkezett minisztériumi leiratok is. A vonatkozó szakirodalmi munkák közül nagy haszonnal forgattuk Ujváry Gábor, Ladányi Andor és Mann Miklós, valamint Vonyó József és Kézi Erzsébet vonatkozó tanulmányait.

Az egyetemi idegennyelv-oktatást befolyásoló külpolitikai hatások és kultúrpolitikai törekvések 1918–1949 között

Az I. világháború lezárását jelentő trianoni békeszerződés megkötését megelőző események Magyarország számára súlyos társadalmi, gazdasági, bel- és külpolitikai következményekkel jártak. A nagy összegű jóvátételi kötelezettség, az ország új határain túlról menekülők tömegeinek fogadása, ellátása és munkához juttatása mellett az ország diplomáciai elszigeteltsége további súlyos terhet jelentett. A korszak jelentős politikai gondolkodói a kultúrpolitika eszköztárában vélték megtalálni a kivezető utat.⁴

A kulturális kapcsolatok alakulásában fontos szerepet játszott az ország nemzetközi helyzetének és megítélésének változása, amely 1922-től – Bethlen István miniszterelnök

1 Például: ROMSICS 1990; UJVÁRY 1993; HAMZA–SZABÓ 1997; OROSZ 1997; WEIGAND 1997; UJVÁRY 2008; LADÁNYI 2002; UJVÁRY 2010.

2 Szűcs 1980.

3 Erre vonatkozóan lásd: UJVÁRY 2010a.

4 UJVÁRY 2010b.

beilleszkedési politikájának meghirdetését követően – vált érezhetővé.⁵ A kultuszminiszteri posztot 1922 júniusában elfoglaló Klebelsberg Kuno kultúrpolitikai koncepciójában is ezt az irányt jelölte ki az országnak, így az egyetemeknek is: „*Még nagy nemzetek kulturális életének is megártott az ha [...] túltengő sovinizmusból vagy saját szellemi életük túlbecsülése következtében elzárkóztak a külfölddel szemben, a kis nemzeteknek pedig egyenesen végzetes, ha izolálódnak a nagy kultúrnépekkel szemben.*”⁶ Ennek jegyében szervezte meg a Collegium Hungaricumot és a külföldi ösztöndíjrendszert, valamint támogatta az idegen nyelvi lektorok működését, mivel a nyelvoktatást és a modern nyelvek ismeretét is kitörési pontként értékelte: „*De ma, amikor önálló államként kell eligazodnunk a világ nemzetei között, akik előtt rajtunk kívül senki sem fogja hirdetni a magyar igazságot, ma igenis hazafias kötelesség, hogy megtanuljunk a nyugati nyelveket, s minden idegen nemzethez vagy néphez a maga nyelvén szóljunk.*”⁷

Klebelsberg a kapcsolatok kiépítése érdekében 1925-ben és 1929-ben Németországba, illetve 1927-ben Olaszországba látogatott. A kezdeti sikeres lépéseket beárnyékolta az 1925-ben kirobbant frank hamisítási botrány, amelynek hatására Franciaországgal mintegy két évre megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok. A kialakult helyzetben a német és olasz kapcsolatok felértékelődtek, az ország külpolitikai orientációja egyértelműen ebbe az irányba toldott.⁸ Klebelsberg érezte az egyoldalú függés veszélyeit, ezért szorgalmazta az angol nyelv oktatásának fejlesztését, és törekedett az Angliával és az Amerikai Egyesült Államokkal való szorosabb kulturális együttműködésre. 1926. január 3-án elhangzott előadásában megfogalmazta az Egyesült Államokkal kapcsolatos kulturális külpolitikáját befolyásoló nézeteit: „*...a vezetés terén a világháború következtében Európát Amerika váltja fel. Azt azonban csak a jövő mutathatja meg, hogy a magas kultúra terén [...] Amerika képes lesz-e az emberiségnek azt nyújtani, amit Európa kétezer éven át adott.*”⁹ Egy későbbi értekezleten, 1929. március 14-én már erősen hangsúlyozta az egyoldalú kulturális függés hátrányait, és kiemelte az USA által elért tudományos eredményeket.¹⁰

A fenti törekvésekkel szemben a finn összeköttetés létrehozásában nem játszott nagy szerepet, de támogatólag mögötte állt a kormányzati külpolitika.¹¹ A két ország között az eltérő politikai és a földrajzi helyzet miatt nem volt sok közös érdek, így ez a kapcsolat főként kulturális téren nyilvánult meg.¹² A finnek a nyelvrokonságon túl az a nézetük is közel hozta a magyarokhoz, hogy a trianoni béke áldozataként tekintettek az országra.¹³

5 A politikai légkör változását jelezte, hogy ugyanazon év szeptemberében az országot felvették a Nemzetek Szövetségébe. A Nemzetek Szövetségének szerepéről a magyar külpolitikai gondolkodásban, valamint az ország belépésének körülményeiről és eredményeiről lásd: ZEIDLER 2006.

6 Idézi: ROMSICS 1990. 109. Klebelsberg tudománypolitikai koncepciójáról részletesen: UJVÁRY 2008. 110–111.

7 Idézi: KÉZI 2006. 23.

8 1927. április 5-én aláírták az olasz–magyar barátsági szerződést. ROMSICS 2000. 235.

9 Idézi: T. KISS 2008. 25. Amerika szerepének felértékelődésében az is fontos szerepet játszott, hogy az USA egyre inkább átvette Angliától a legnagyobb pénzügyi befektető szerepét a térségben. ORMOS–MAJOROS 1998. 288–321.

10 Ekkor alakult meg az az előkészítő bizottság, amely a magyar–amerikai kulturális és tudományos kapcsolatok kiszélesítésére vonatkozó koncepciót volt hivatott kidolgozni. LADÁNYI 2000. 137.

11 A turanizmus hatással volt a két világháború közötti külpolitikai gondolkodásra, de irányvonalát a mindenkor politikai érdekek és lehetőségek szabták meg. ABLONCZY 2006.

12 VARES 2010. 72.

13 VARES 2010. 74.

A gazdasági válság lelassította a kétoldalú kapcsolatok kiépítését. A Károlyi Gyula-kormány kultuszminisztereként Karafiáth Jenőnek kellett szembenéznie a gazdasági megszorításokkal: tárcája költségvetését 15%-kal csökkentették, ebből pedig az egyetemek költségvetésének csökkentése is következett.¹⁴

1932-től, Hóman Bálint minisztersége idején már 33%-kal volt kevesebb a minisztérium költségvetése, mint a húszas években.¹⁵ A többször is támadott, túlméretezett ösztöndíjrendszert Hóman maga is bírálta, saját részről inkább nem a külföldi magyar intézetekhez kapcsolt, hanem a hallgatóknak jutatott, úgynevezett kézi ösztöndíjakat támogatta.¹⁶ Azt sem tartotta jónak, hogy a Collegium Hungaricumokban lakók nem voltak rákényszerítve idegennyelv-tudásuk fejlesztésére.¹⁷

Hóman, Klebelsberghez hasonlóan, a tudomány és a kultúra fejlesztését látta az ország kitörési pontjának, amelyről így nyilatkozott: „*A jövő Magyarországaiban a tudományos munkának el kell végre foglalnia az őt megillető helyet, mert a saját erejére utalt, ellenségektől körülvevett Magyarország jövő boldogulásának, kultúránk jövőfejlődésének legfontosabb feltétele a magyar tudomány fejlődőképességének biztosítása.*”¹⁸ Hóman maga a német–magyar sorsközösség eszméjét vallotta, ennek ellenére személyes meggyőződése¹⁹ nem nehezedett rá kultúrpolitikájára, és nem befolyásolta negatívan az egyetemek külkapcsolatainak alakítását. A pénzügyi válság továbbra is meghatározó tényező maradt, és magával hozta a kormányzati kiadások radikális csökkentését és az átszervezéseket. Mindezek ellenére Hóman szellemi együttműködési szerződéseinek²⁰ köszönhetően a felsőoktatási intézmények tovább tudták építeni korábbi kapcsolataikat. A megerősödött olasz és német külpolitikai orientációval a szellemi együttműködés terén az egyetem vezetésére is fokozatosan nagyobb nyomás nehezedett.²¹

A szövetségi elköteleződés,²² majd a háború kitörése az egyetemi kapcsolatok beszüntüléséhez vezetett, annak ellenére, hogy kezdetben a kultusz tárca nem gördített akadályokat ezek fenntartása elé.²³ Az 1942 júliusában kinevezett új vallás- és közoktatásügyi

14 MANN 1997. 76.

15 MANN 1997. 105.

16 UJVÁRY 1993. 19.

17 Erről bővebben: UJVÁRY 2010a. 150.

18 Idézi: UJVÁRY 2003. 92. A Gömbös-kormány által a Nemzeti Munkatervben megfogalmazott kultúrprogramról, továbbá Hóman hatásáról Gömbös elképzelésire lásd: VONYÓ 2003. 113–114.

19 UJVÁRY 2003. 92.

20 A szerződések: Lengyelország, Olaszország, Ausztria (1935. évi XVII., XVIII. és XIX. tc.), Németország (1937. évi V. tc., 1940. évi XXXIV. tc.) Észtország és Finnország (1938. évi XXIII. és XXIX. tc.), Japán (1940. évi I. tc.) és Bulgária (1941. évi XVI. tc.). UJVÁRY 2003. 100. A magyar–észt és magyar–finn kulturális és szellemi együttműködésről szóló államközi megegyezések diákcsereit, ösztöndíjprogramot helyeztek kilátásba. Parlamenti tárgyalásukra 1937 decemberében került sor. Hóman beszédében maga is hangsúlyozta, hogy ezek a szerződések bizonyítják, hogy egymástól távoli, jóformán semmiféle gazdasági, politikai érdekközösségben nem élő országok is szellemi együttműködéseket hozhatnak létre. Ennél is fontosabb az a megállapítása, „*hogy a két néppel, elsősorban a finnekkel, aztán az észtekkel folyamatosan lévő érintkezéseinket voltaképpen nem a politikusok, hanem a tudósok alapították meg [...].*” Az országgyűlés megszavazta a törvényjavaslatokat. (1938. évi XXIII., XXIX. tc.) KN 1935. 300.

21 PTE EL VIII. 105. b. 669/1938–39. Bővebben: SZTANA-KOVÁCS (kézirat)

22 1939. február 24-én Magyarország csatlakozott az Antikomintern Paktumhoz és 1940. november 20-án a német-olasz-japán háromhatalmi egyezményhez. ROMSICS. 2000. 244.

23 A kultuszminiszteri posztot ekkor Hóman Bálint viselte (1939. november 16. – 1942. július 3.).

miniszter, Szinyei Merse Jenő sem szakította meg a kapcsolatot az ellenséges országokban lévő magyar lektorátusokkal.²⁴

Az ország megszállása és a nyilas hatalomátvétel a politika erőszakos beleszólása az egyetemek életébe. Ez egyrészt a zsidó származású oktatókat és tanszemélyzetet érintő rendelkezéseket, a klinikák hadi üzemé nyilvánítását, másrészt a hallgatók, a professzorok és az egyetemek felszerelésének Németországba szállítását jelentette.²⁵

Az ország felszabadulását követően a tudományos intézmények és az egyetemek ismét elszigetelt helyzetben találták magukat.²⁶ A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1945 augusztusában sürgősen részletes adatokat kért az egyetem külföldi kapcsolatairól a küszöbön álló európai kérdésekre vonatkozó tárgyalásokra hivatkozva.²⁷ Az 1945 őszi választások után megalakult koalíciós kormányban a vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárcát Keresztury Dezső²⁸ irodalomtörténész kapta, aki új kulturális külkapcsolatok kialakítását kezdeményezte: „*Fokozott figyelmet kell fordítanunk a dunatáji kis népekkel a velünk egy történelmi sorsközösségben élő szomszéd nemzetekkel való szívélyes jó viszony és termékeny kulturális együttműködés kifejlődésére. De szakítanunk kell művelődéspolitikánk túlnyomóan nyugatra irányuló egyoldalú érdeklődésével is, annál is inkább, mert most már komolyan mód nyílik arra, hogy keleti nagy szomszédunkkal is felvebessük a művelődési érintkezések fonalát. Kulturális külpolitikánk alaphelyzetének ez a lényeges változása a megoldandó részletkérdések egész sorát veti fel.*”²⁹ A részletek alatt a nyugati és szláv nyelvek tanítása, a külföldi kulturális intézmények átszervezése, moszkvai Magyar Intézet létesítése, a környező államokban új magyar lektorátusok szervezése és az ösztöndíjrendszer átalakítása volt értendő. Kiegészítve azzal, hogy: „*elengedhetetlenül szükséges az is, hogy a szomszéd népeknek s a világ nagy nemzeteknek képviselői hozzánk ellátogassanak [...]*”³⁰ A miniszter tehát elsődlegesen a szomszéd országokkal kapcsolatban a kulturális együttműködést hangsúlyozta, főként a Szovjetunióval, de emellett nem kívánta felszámolni a korábbi nyugati összeköttetéseket és intézményhálózatot sem.

A békeszerződés aláírását követően enyhült a diplomáciai légkör, és új erőre kaptak a tudományos kapcsolatok. 1947 szeptemberében a minisztérium leiratban közölte, hogy a Londonban kutatók részére tudósotthon nyílt.³¹ Ezzel párhuzamosan kiépült a szovjet

²⁴ UJVÁRY 1993. 19.

²⁵ A kitelepülést Németországban dr. Ferenczy István nyilvános rendes tanár vezette miniszteri biztосként. 1944. febr. 14-én a Breslauban lévő férfighallgatókat be akarták sorozni. Rajniss Ferenc kultuszminiszter vizsgálatot követelt a sorozás miatt és ezt írta Ferenczynek: „*A nemzetvezető a magyar szellemi élet nemességének tekinteti a kitelepített ifjakat, s nem kívánja harcbevetésüket, mert van elegendő emberünk a tanulmányaikat folytató ifjak nélkül is.*” TELEKI 1974. 263–265. Szálasi Ferenc kultúrpolitikai elképzeléséről lásd: VONYÓ 2003. 117–118.

²⁶ Az ideiglenes kormánynak az ország diplomáciai elismertetésére tett lépéseiről, valamint gazdasági, kereskedelmi, kulturális, tudományos és sportkapcsolatairól: VIDA 2002. 112–114.

²⁷ PTE EL VIII. 104. b. 15/1944–45. (209/1944–45. előirata). Az Ideiglenes Nemzeti Kormány kultuszminisztere gr. Teleki Géza (1944. december 22–1945. november 13.). BÖLÖNY 1978. 71.

²⁸ BÖLÖNY 1978. 72–73. A kultuszminiszteri tárcát Keresztury Dezső irányította a Tildy Zoltán, majd a Nagy Ferenc által vezetett nagykoalíciós kormányban (első ciklusa: 1945. november 15. – 1946. december 6., második ciklusa: 1946. december 6. – 1947. március 14.). ROMSICS 2000. 319.

²⁹ Idézi: MANN 2004. 104–105.

³⁰ Idézi: MANN 2004. 105.

³¹ Society for Visiting Scientist, 5. Old Burlington Street, London, PTE EL VIII. 104. b. 411/1946–47., 1947. ápr. 27.

érdekszférába tartozó országokkal az új kulturális intézményrendszer. Ortutay Gyula³² minisztersége alatt megkezdődött a felsőoktatás szocialista átalakítása.³³ Az orosz nyelv-
oktatás politikai jelentőségéről szóló beszédében hangsúlyozta: „*Szükségtelen magyarázni, hogy a szovjet–magyar kapcsolatok legjobb lehetőségét adja kezünkbe az orosz nyelvtanítás, s e kapcsolatok kimélyítésén munkálkodni elsődrendű feladat. Azt sem kell itt az eddigiek során részleteznem, hogy a tudomány, ipari, mezőgazdasági szervezés legkülönbözőbb területén elmaradottságunkat a szovjet kutatások és eredmények megismerésével hogyan tudjuk behozni.*”³⁴ Ezt követően az egyetemnek önálló külkapcsolati tevékenységét előbb rendeletekkel korlátozták, majd 1949 októberétől teljesen a Kultúrkapcsolatok Intézete alá rendelték.³⁵

A lektorok alkalmazásának körülményei

Az idegennyelvek egyetemi oktatását vizsgálva az Erzsébet Tudományegyetemen nem beszélhetünk a mai értelemben vett lektorátusról egészen az 1930-as évekig. Kezdetben csak egy-egy lektor alkalmazása történt, akit valamelyik idegen nyelvi tanszékhez osztottak be.

Az egyetem megalakulásakor a debreceni és pozsonyi tudományegyetemeknek kiadott, ideiglenesnek szánt szervezeti szabályzat 13.§-a még csak megengedőleg nyilatkozott az idegennyelv oktatásáról: „*A tanítók³⁶ nem valamely tudományokat, hanem művészetet, vagy gyakorlati ügyességet tanítanak. A tanítók keizárólag gyakorlati elsajátítás céljából élő nyelveket is taníthatnak.*”³⁷ Az egyetem pozsonyi időszakában a Jog- és Államtudományi Kar alkalmazásában csak egy nyelvtanár neve merült fel a forrásokban.³⁸

A bölcsészkar felállítását követően³⁹ az idegennyelvek tanítása annak irányítása alá tartozott. A szabályzatban foglaltak szerint a lektornak jelentkező nyelvi tudását az adott nyelvi tanszék nyilvános rendes egyetemi tanára⁴⁰ vizsgálta meg, és az ő véleménye került a kari tanács elé, majd a kar felterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter adott engedélyt az alkalmazásra. Az általunk ismert dokumentumokban csak egy olyan esetről tudunk, amikor a minisztérium nem járult hozzá egy lektor alkalmazásához, és helyette mást bízott meg.⁴¹ Abban az esetben, ha olyan nyelvből volt jelentkező, amelyet nem

32 (1947. május 31.–1950. február 24.) BÖLÖNY 1978. 73.

33 MANN 2004. 106.

34 Idézi: MANN 2004. 111.

35 PTE EL VIII. 104. b. 144/1949–50., 1949. okt. 18.

36 A szövegben használt tanító szó valójában középiskolai tanárokat jelölt. A szabályzat megfogalmazója ezzel a kifejezéssel különböztette meg az egyetem kötelékébe tartozó rendes és rendkívüli egyetemi tanároktól a megbízással működő nyelvtanárokat.

37 MRT 1914. 2185.

38 Lásd: 2. táblázat. PTE EL VIII. 1. a. 1918/19. tanév V. rendes ülés. 1919. jan. 16., 4. pont

39 A Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar tanárait 1918. március 10-én nevezték ki, a kar megalakulására 1918. március 17-én került sor. KOVÁCS 2012. 15.

40 A bölcsészkar tanszékei ekkor általában egyfősek voltak, egyetlen egyetemi nyilvános rendes tanár látta el az oktatási feladatokat.

41 A megüresedett francia lektori posztra jelölt korábbi lektort, Gedeon Endrét a minisztérium elutasította, és helyette Dodek Györgyöt a Pécsi Pedagógiai Főiskola francia tanárát bízták meg. PTE EL VIII. 104. a. 1948/49. tanévi III. rendes tanácsülés. 1948. nov. 29., 11. pont; 1948/49. tanévi IV. rendes tanácsülés. 1948. dec. 22., 5. pont

oktattak az egyetemen, akkor a kar külső véleményét kért a jelöltről.⁴² Az első lektorok az egyetem székhelyén állással rendelkező középiskolai tanárok voltak, akik önként, és általában tiszteletdíj igénye nélkül, maguk ajánlkoztak az állásra, de arra is találtunk példát, hogy a bölcsészkar egy másik városban tanító középiskolai tanár áthelyezési kérelmét támogatta.⁴³

A lektoroknak a minisztérium az egyetem költségvetésében nem irányzott elő tiszteletdíjat, honoráriumukat a miniszter állapította meg és utaltatta ki. Ugyan sok esetben maguk a jelentkezők úgy ajánlották fel szolgálataikat, hogy nem kértek érte külön díjazást, ha a kar mégis úgy ítélte meg, az egyetem tanácsától kérhettek részükre fizetést. Az egyetem vagy a tanárok tandíjjutalékából fizetett a lektoroknak elvégzett munkájukért,⁴⁴ vagy a kultuszláncához terjesztette fel igényét. Az ellenszolgáltatás nélkül oktató lektorok feltehetően a pozíció társadalmi elismertsége miatt adták be jelentkezésüket, vagy abban bíztak, hogy munkájukat nem hagyják anyagi elismerés nélkül. Ez a feltevés néhány esetben nem igazolódott, ami több nézeteltéréshez is vezetett.⁴⁵ Kivételt képeztek ez alól a külföldi lektorok, akiknek vagy a saját országuk kormánya fizette a munkadíjukat, vagy a minisztérium biztosította és utalta ki számukra a megállapított összegeket.

A bölcsészkar 1941-es megszüntetéséig a kar alkalmazásában tizenhármas középiskolai tanár, valamint tizenhárom tanári diplomával rendelkező külföldi állampolgár működött idegennyelvi lektorként. Ezt követően a jogi kar alá tartozó lektorok közül 1949-ig tíz magyar (ebből kettő korábban a bölcsészkaron) és négy külföldi lektor tanított. A soproni Evangélikus Hittudományi Karon az élő nyelvek közül a német és a szlovák oktatása volt alapvető a felekezethez tartozó nemzetiségek anyanyelvének megfelelően. A karon 1923–1948 között négy német, két szlovák és 1947 őszétől két angol lektor tevékenykedett.

Az idegennyelv-oktatás tendenciái 1918–1949 között

Az egyetem pozsonyi indulásakor a jogászhallgatók idegennyelvi képzése nem kapott nagy hangsúlyt a képzési programban. 1915-ben a jogi oktatás reformjával kapcsolatban megfogalmazott jog- és államtudomány kari javaslatban sem szerepelt a hallgatók nyelvtanulása.⁴⁶ Ennek ellenére a hallgatóknak lehetősége volt a francia, angol és olasz nyelv elsajátítására.⁴⁷

42 Bán János török és arab lektornak jelentkezett. Bán nyelvi felkészültségéről dr. Németh Gyula budapesti tanár adott véleményt az egyetem vezetésének. PTE EL VIII. 107. e. 21/1931–32.

43 Támogatták dr. Müller Lipót Pécsre helyezését, aki a székesfehérvári főgimnázium tanára volt. PTE EL VIII. 107. e. 54/1924–25.

44 PTE EL VIII. 107. e. 202/1927–28. Az 1928/29. tanévben dr. Gedeon Endre francia, Hankó Márton angol lektorok 100–100, Hang Dániel angol lektor 200 pengő tiszteletdíjat kapott félévente. PTE EL VIII. 107. e. 109/1928–29.; 205/1928–29.

45 Dr. Vörös Márton esetében az 1932/33. tanév II. félévre szóló tiszteletdíjáról történt lemondó nyilatkozata okozta a félreértést. A kar ez alapján alkalmazta az 1934/35. tanév I. félévre is, amivel ő nem értett egyet. PTE EL VIII. 107. e. 96/1934–35.

46 PTE EL VIII. 1. a. VKM 156.669/1914. sz. Dr. Jankovich Béla kultuszminiszter leirata a jogi oktatás reformja tárgyában. A kar 1915. március 1-jén, 11-én, 12-én és 15-én tartott ülésén tárgyalta az ügyet, és 50 oldalas javaslatot terjesztett fel. PTE EL VIII. 1. a. A Jog- és Államtudományi Kar felterjesztése a jogi oktatás reformja tárgyában.

47 Lásd: 1. táblázat.

A Pozsonyból távozásra kényszerített Erzsébet Tudományegyetem 1920 februárjától Budapesten folytatta működését,⁴⁸ ahol az angol nyelvi képzést a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem alkalmazásában álló nyelvtanár működésével biztosították a két egyetem együttműködése keretében.⁴⁹ Az egyetem önálló budapesti időszaka alatt csak angol nyelvet tanulhattak a beiratkozott hallgatók.

A kulturális kapcsolatok kiépítésére tett budapesti kezdeményezések⁵⁰ után az egyetem Pécsre helyezését⁵¹ követően, igazodva a kultusztárca törekvéséhez egyre nagyobb teret biztosított a nyelvtanulásnak. A lehetőségeknek kezdetben a jelentkező nyelvtanárok által ismert nyelvek száma és az anyagi források szűkössége szabott határokat. Később a jelentkezők számának növekedésével az egyetem vezetése határozhatta meg az oktatott nyelveket és az alkalmazott lektorok számát.

Az idegennyelvtudás jelentőségét elsőként Birkás Géza hangsúlyozta 1923-ban a bölcsészkarnál francia lektori állásra jelentkező Fail Jagelló kérvényének felterjesztésében: „*Tekintettel, hogy rendkívül fontosnak tartom, hogy nemcsak karunk hallgatóinak, hanem a jogi és orvosi kar hallgatóinak is mielőbb alkalom adassék a modern idegen nyelvek elsajátítására, s hogy evégből karunkon idegen nyelvi lektorok minél nagyobb számban alkalmaztassanak.*”⁵² Egy másik felterjesztésből az is kitűnt, hogy nem csak a professzorok, hanem a hallgatók is fontosnak tartották a nyelvtanulást: „*Karunknak ez idő szerint nincsen [német] lektora, pedig a német nyelv tanulás lehetőségét nemcsak a bölcsészhallgatók, hanem a jog és orvostanhallgatók [is] keresik a bölcsészkaron.*”⁵³

Az 1924/25. tanévtől francia, német és angol nyelvórákat hirdettek meg mind a három kar hallgatóinak.⁵⁴ 1926-tól kezdve a külföldi lektorok bekapcsolódásával ismét választható lett az olasz, valamint egy félév erejéig a finn és az észt nyelvek. A külföldi szervezetek és kormányok anyanyelvi lektorok küldésével igyekeztek előmozdítani a kul-

48 Kezdetben csak a Bölcsész- és Nyelv- és Történettudományi Kar, majd ősztől az Orvostudományi Kar is áttelepült. A jogi kar 1921 ősztől követte őket szintén Budapestre annak ellenére, hogy korábban engedélyt kapott az 1921/22-es tanév befejezésére Pozsonyban. A budapesti időszakban 1920–1921 folyamán, másfél tanéven keresztül a kolozsvári és a pozsonyi tudományegyetem vezetése és oktatói kara együttműködött, a közös irányítás keretében tanácsaik is közösen üléseztek. Az egyetem történetére vonatkozóan: POPÉLY 2001. 379–394., BENKE 2000; LENGVÁRI 2004. 83–92., ROZS 2003. 35–48., SZABÓ 1940.; FEDELES–LENGVÁRI–POHÁNKA–POLYÁK 2011.

49 Lásd: 2. táblázat.

50 Külföldi konzulátusokhoz írt kérelmek, valamint a tengeren túl élő magyarokkal történt kapcsolatfelvétel. PTE EL VIII. 1. a. 1919/20. tanév II. rendes tanácsülés. 1920. ápr. 3., 16. pont Jelentés a holland királyi kormányhoz beadott segélykérelemről; PTE EL VIII. 1. a. 1919/20. tanév III. rendes ülés 1920. jún. 12. A külföldi konzulátusokhoz írt segélykérelem és a holland segély szétosztásáról jelentés. Vö. SZTANA-KOVÁCS (kézirat). PTE EL VIII. 101. b. 164/1920–21.

51 Az országgyűlés Vass József kultuszminiszter betérjesztésére az 1921. évi XXV. törvényekben mondta ki az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre helyezését. MANN 1997. 22. Az egyetem tanszékeit és intézeteit végül a volt állami főreáliskola Rákóczi út 80. szám alatt található épületben helyezték el. 1923. október 14-én a Jog- és Államtudományi, illetve Bölcsész- és Nyelv- és Történettudományi Karok teljes egészükben, valamint az Orvostudományi Kar két alsó évfolyama kezdte meg az 1923/24-es tanévet. Ugyancsak az 1923/24. tanévben kezdte meg működését az egyetem negyedik karaként a Sopronban működő Evangélikus Hittudományi Kar.

52 PTE EL VIII. 107. e. 165/1923–24.

53 Dr. Thienemann Tivadar felterjesztése dr. Müller Lipót székesfehérvári főgimnázium tanár áthelyezési kérelme tárgyában. PTE EL VIII. 107. e. 54/1924–25.

54 Lásd bővebben: 2. táblázat.

turális közeledést. Elsőként 1925-ben a francia kormány jelezte szándékát, hogy lektort küldene Pécsre.⁵⁵ Erre végül nem került sor; hogy ebben mennyire játszott szerepet a diplomáciai kapcsolatokban bekövetkezett törés, az további kutatások tárgyát képezi.

A diplomáciai közeledés Németországhoz és Olaszországhoz hatással volt az egyetemi kapcsolatok alakulására is.⁵⁶ Ennek markáns példája, hogy az első külföldi lektort maga Klebelsberg kultuszminiszter jelentette be az egyetem vezetéséhez intézett leiratában: „*A nemzetek közötti tudományos kapcsolatok kimélyítése érdekében tett intézkedéseim kapcsán sikerült kieszközölnöm, hogy az olasz kormány a magyar egyetemi hallgatóknak az olasz nyelvben való intenzívebb kiképzését lehetővé teendő saját költségén vidéki egyetemeinken lektori teendők végzésére egy-egy olasz középiskolai tanárt, további intézkedésig rendelkezésre bocsát.*” Ezzel szemben német részről a nagykövetség ajánlott lektort a VKM-nek.⁵⁷ Ettől fogva a német és olasz lektorok jelenléte állandósult az Erzsébet Tudományegyetemen a negyvenes évek közepéig.

A fentiekől eltérően a finn–észt anyanyelvi lektor alkalmazása a bölcsészkar indítványára történt, így a VKM nem biztosított részére sem lakáspénzt, sem tiszteletdíjat. A finnakkal történt kapcsolatfelvételben a finn–magyar rokonság felértékelődése játszott nagy szerepet. Ez a közeledés az Erzsébet Tudományegyetemen nem korlátozódott csupán az egy félévre szóló nyelvi képzésre, hanem kiterjedt a kölcsönös látogatásokra, a kiadványcsere, valamint a vendégelőadói és ösztöndíjrendszerre is.

Az 1929/30. tanévben már hét lektor dolgozott a bölcsészkar kötelékében.⁵⁸ Ekkor német, francia, angol és olasz nyelveket tanulhattak az egyetem hallgatói. 1932-től a francia nyelv oktatói száma is két főre nőtt Josianne Champard Pécsre érkezésével.⁵⁹ A képzést tovább bővítették, figyelembe véve az egyetem vonzáskörzetében fennálló etnikai viszonyokból eredő igényeket. Ezért az 1929/30-as tanév végén dr. Holub József felterjesztésében a horvát és szerb nyelv oktatásának engedélyezését kérte: „*Egyetemünk nagy hiányát érzi annak, hogy mindeddig nem történt gondoskodás arról, hogy a horvát-szerb nyelv megtanulására hallgatóinknak alkalmat adhassunk. Baranya megyében, de a Dunántúl egyéb részeiben is számos horvát, szerb és sokác helység van. S így nagyon kívánatos volna, hogy a jórészt e vidéken elhelyezkedni készülő hallgatóinknak alkalmat nyújthassunk legalább a horvát, illetve szerb nyelv elemeinek elsajátításához.*”⁶⁰

Az 1930-as években a szerb és a horvát mellett új nyelvként került be az oktatásba a svéd, és ismét elérhetővé vált a hallgatóknak a finn nyelv is. A téma további vizsgálata során azt állapíthattuk meg, hogy az olasz és a német nyelv tanítása egyre kiemeltebb szerepet kapott az egyetemen. Jól mutatja ezt, hogy összesen négy olasz és – volt olyan tanév, amikor – két német anyanyelvi lektor is működött az egyetemen. 1936-ban Josianne Champardnak a budapesti francia nagykövetségre rendelését követően a bölcsészkar azt

55 PTE EL VIII. 107. e. 72/1925–26. Ugyancsak sikertelen volt a Cambridge University Scholastic Agency Ltd. kísérlete angol lektor küldésére.

56 A magyar külpolitika hatása 1927-től markánsan megjelent az egyetemi tanács döntéseiben is. KOVÁCS 2010. 286–288.

57 PTE EL VIII. 107. e. 273/1928–29.

58 Lásd: 2. táblázat.

59 A lektornőt, aki a párizsi La Centre d'Études Hongroises és a francia külügyminisztérium közvetítésével érkezett az egyetemre, az Erzsébet Kollégiumban szállásolták el, ahol szintén tartott nyelvrókat a hallgatóknak. PTE EL VIII. 107. e. 80/1931–32.; 126/1931–32.; 34/1932–33.

60 PTE EL VIII. 107. e. 370/1929–30.

feltételezte, hogy a francia kormány nem küld több lektort,⁶¹ ezért helyét a Pécssett élő Alex de Loviaguinnal (Loviaguin Sándor) töltötték be.⁶²

Sem a háború kitörése, sem az egyetem szerkezetében bekövetkezett változás⁶³ nem befolyásolta az idegennyelvek oktatását az egyetemen. A választható nyelvek száma nem csökkent, hanem nőtt. 1941-től az orosz⁶⁴ és 1942-től a bolgár⁶⁵ nyelv is választhatóvá vált. A német és olasz anyanyelvi lektorok jelenléte 1943-ig folyamatos volt.

A háború befejezését követően sem tapasztalható nagymértékű változás az oktatott nyelvekben. Mindenesetre az orosz nyelv súlyának növekedését jelzi, hogy Loviaguin Sándor vezetésével 1945. október 18-án megkezdte működését a Pécsi Orosz Intézet.⁶⁶ Emellett az országos tendenciához is igazodva 1946 őszétől eszperantó lektor működését engedélyezte az egyetem tanácsa.⁶⁷

Az 1948–49-es év fordulópontot jelentett az ország életében. A belpolitikai változások hatására természetesen a nyelvtanításban is mindinkább az orosz nyelv vált egyeduralmúvá az egyetemeken, kötelező bevezetésére 1949 őszén került sor.⁶⁸

A kultusztárca és az Országos Ösztöndíjtanács elvárásai a lektorátusi nyelvtanítással szemben

A korábban már említett ösztöndíjprogram részeként 1927-ben felállították az Országos Ösztöndíjtanácsot.⁶⁹ A kezdeti időszakban az ösztöndíjpályázatok nagyrészt kihasználatlanok maradtak, és a kevés benyújtott pályázat többsége is eredménytelen volt. Az 1926/27-es tanévben a legtöbb pályázatot (hetet) az orvosi kar hallgatói nyújtották be, a

61 PTE EL VIII. 107. e. 20/1936–37.

62 PTE EL VIII. 107. e. 20/1936–37. Az iratokban szereplő Loviaguin azonos Alekszandr Lovjaginnal, aki a Vrangel-hadsereg menekült tisztjeként érkezett Magyarországra és telepedett le Pécssett. 1934-ben megkapta a magyar állampolgárságot. Személyének azonosításáért és az 1945 utáni tevékenységéről szóló forrásokért ezúton szeretnék köszönetet mondani dr. Kolontári Attilának, a Kaposvári Egyetem docensének.

63 A Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar ideiglenes szüneteltetésével az egyetemi lektorok ismét a Jog- és Államtudományi Kar irányítása alá kerültek. Az 1940. évi XXVIII. tc. „3. § (1) A Magyar Királyi Tiszta István Tudományegyetem bölcsészeti- nyelv- és történettudományi karán a természettudományi és matematikai tanszékek működését, továbbá a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem bölcsészettudományi karának, valamint a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem jog- és államtudományi karának működését az 1940/41. tanévtől kezdve a további törvényes intézkedésig átmenetileg szüneteltetni kell.” [http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8142 – 2012.09.03.] Bővebben: Kovács 2013. 26.

64 PTE EL VIII. 104. a. 1940/41. tanévi X. rendes tanácsülés. 1941. jún. 17., 13. pont

65 PTE EL VIII. 104. a. 1942/43. tanévi VI. rendes tanácsülés. 1943. márc. 3., 1. pont

66 Az első ilyen intézet volt Magyarországon. AVPRF. F. 077. Op. 25. Por. 45. P. 115. 90. Loviaguin 1945-ben a Külföldi Kulturális Kapcsolatok Össz-szövetségi Társaságához fordult levélben és jelezte, hogy orosz kulturális központot szeretne létrehozni a pécsi egyetemen. Könyveket és brosrákat kért, hogy „szertefoszlatthassa az itt uralkodó ostoba és hamis képet a Szovjetunióról.” GARF F. 5283. D. 114. 54–56.

67 PTE EL VIII. 104. a. 1945/46. tanévi VI. rendes tanácsülés 1946. máj. 6., 14. pont 1926-ban az egyetem vezetése már egyszer elutasította az egyesület hasonló beadványát, mivel a bölcsészkar akkor nem tartotta időszerűnek a tárgyalását. PTE EL VIII. 107. a. 1925/26. tanévi V. rendes tanácsülés. 1926. febr. 13., 23. pont dr. Molnár Kálmán prodékán véleményes jelentésében messzemenőig támogatta a javaslatot, saját személyes példáját is felhozva. PTE EL VIII. 104. b. 342/1945–46.

68 PTE EL VIII. 104. b. 168/1949–50. Az oktatáshoz Nina Potapova nyelvkönyvét használták. PTE EL VIII. 104. a. 1949/50. tanévi VI. rendes tanácsülés. 1950. márc. 2. Elnöki hatáskörben elintéztett ügyek, 1. sz. melléklet

69 1927. évi XIII. törvénycikk. UJVÁRY 1993. 17. A pályázatok lefolyásáról lásd: UJVÁRY 1993. 18.

jogi karról ketten jelentkeztek. Az 1928/29-es tanévben a hat jelentkező joghallgatóból négyen nyerték el a helyeket. Ez a létszám a kar 653 fős hallgatói létszámának az 1%-át sem érte el.

Ennek háttérben feltehetően a gyenge nyelvtudás állt, amely kiderült az Ösztöndíjtanács több átiratából is. 1929 decemberében a Jog- és Államtudományi Kar dékánjához intézett levelében a tanács elnöke a vallás- és közoktatásügyi miniszternek azt a szándékát tolmácsolta, hogy a jogázhallgatók részére több olaszországi és angliai ösztöndíjat kíván biztosítani. Ezért a tudományegyetemek jogi karainak vezetését felkérték, hogy hallgatóikat buzdítsák a két nyelv tanulására. Ebből kifolyólag a kar dékánja, dr. Molnár Kálmán a következő felhívást tette közzé: „[...] *Hogy karunk ennek az óhajtnak eleget tehessen, felszólítom a szemináriumokban dolgozó Joghallgató Ifjúságunkat, hogy különös gondot fordítsanak az angol és olasz nyelv tanulására oly módon, hogy a filozófiai karokon az angol és olasz nyelvi tanulmányokban résztvegyenek [sic!], s ezáltal idejében olyan nyelvkészséget sajátítsanak el, amelynek alapján tanulmányaik befejezése után a római Collegium Hungaricumban [sic!] illetve Angolországba ösztöndíjjal kiküldhetők legyenek.*”⁷⁰

Az Ösztöndíjtanács 1930 októberében a bölcsészkar dékánjának küldött átiratában már annak a gyakran felmerülő panasznak adott hangot, „*hogy [a hallgatók] kellő nyelvkészség nélkül mennek külföldre s ösztöndíjas évük egy része elvész azszal, hogy magukat az idegen nyelvben kell tökéletesíteniük.*” Ezért kilátásba helyezték, hogy a továbbiakban csak olyanok jelentkezését fogadják majd el, akik folyékonyan beszélnek a célszág nyelvét. Felkérték a karokat és az oktatókat, hogy hívják fel erre a hallgatóság figyelmét, és buzdítsák őket a nyelvtanulásra.⁷¹ Dr. Tolnai Vilmos, a kar dékánja a másik két kar dékánjához intézett átiratában kérte, hogy a tanrendjeik végén a következő mondatot szerepeltessék: „*Az idegen nyelvi előadásokat lásd a bölcsész-, nyelv- és történettudományi Kar [sic!] tanrendjében.*”⁷²

Az idegen nyelvi képzettség színvonala valószínűleg nem mutatott javulást az 1930/31. tanévben sem, mivel az Ösztöndíjtanács 1931 januárjában újabb levéllel fordult a bölcsészkarokhoz a nyelvvizsgák megszigorítása tárgyában. Arra kérték a vizsgákat lefolytató professzorokat, hogy „*az eddigénél szigorúbb mértékkel méltóztatassanak ítélet mondani a pályázók nyelvtudása felett és a nyelvi bizonyítványt csak olyanoknak szíveskedjenek kiadni, akikért feltétlen garancia vállalható arra nézve, hogy kellő nyelvismereteik folytán a külföldi nyelven való tanulás szükségére semmiképpen nem fogja gátolni ösztöndíjjal végzett munkájukban való sikeres előmeneteliüket.*”⁷³

A felhívás eredménytelenségét mutatja az a tény, hogy a tanács vezetősége 1931 májusában a pályázatokkal kapcsolatos nyelvvizsgák új rendjét dolgozta ki. Az új metódust 1932 márciusában küldték meg a bölcsészettudományi karoknak. A vizsgákat a következő év február 27-ig kellett lebonyolítani. A korábbiakkal szemben a hallgatónak nem adtak ki bizonyítványt, hanem az eredményt közvetlenül az Országos Ösztöndíjtanácsnak továbbították. Újdonság volt a nyelvvizsga osztályzással történő értékelése (1-kitűnő, 2-jó, 3-megfelelő, 4-meg nem felelő). Ekkor is a legszigorúbb elbírálásra kérték fel az okta-

70 PTE EL VIII. 104. b. 294/1929–30.

71 PTE EL VIII. 107. e. 67/1930–31.

72 PTE EL VIII. 107. e. 67/1930–31.

73 PTE EL VIII. 107. e. 190/1930–31.

tókat, hangsúlyozva, hogy a nehéz gazdasági helyzet miatt az országnak mekkora áldozatot jelent az ösztöndíjas helyek fenntartása és az esetlegesen nem megfelelő hallgatók kiküldése. Az elvárások ilyen megfogalmazása nemcsak a vizsgáztatás rendjében hozott változást, hanem – mint a fentiekben láthatjuk – arra is ösztönözte az egyetem vezetését, hogy a hallgatóknak minél szélesebb körű lehetőséget biztosítson a nyelvtanulásra.

A lektorok tevékenysége

A nyelvórákat kezdetben az egyetem Rákóczi úti épületében a késő délutáni órákban tartották, ami a hallgatók, a tanárok és a terembeosztás szempontjából is a legelfogadhatóbb megoldás volt.⁷⁴ A hallgatói létszám növekedésével a teremhiány problémája fokozódott, ezért az oktatók engedélyt kaptak, hogy óráikat néhány esetben az egyetemen kívül tartsák meg. A bölcsészkar igyekezett az összes kar hallgatójának elérhetővé tenni a nyelvi képzést. Az 1920-as évek derekától például az orvostanhallgatók részére a Szemészeti Klinika előadótermében hirdettek meg órát. A lektorok számának növekedésével bővült a specializáció lehetősége is. A hallgatói igényeket figyelembe véve külön szaknyelvi órákat tartottak a jog- és orvostanhallgatóknak.⁷⁵ Támogatták a kollégiumi nyelvtanulást is további ingyenes nyelvórák biztosításával.⁷⁶ Az egyetemre érkező anyanyelvi lektorok kezdetben a nyelvszakos hallgatók képzésébe kapcsolódtak be, a kar alkalmazásában álló középiskolai tanárok pedig a nem nyelvszakos hallgatók igényeit elégítették ki.

Arról, hogy melyik karról hány hallgató élt a nyelvtanulás lehetőségével, igen kevés adat maradt fenn, így erről – egyéb kimutatások híján – csak az iratkozási könyvek teljes körű feldolgozásával nyerhetnénk képet. Mindemellett van néhány adatunk arra vonatkozóan, hogy az egyes nyelvek népszerűsége korszakonként eltérő volt. A francia nyelv iránti érdeklődés az 1926/27-es tanévben megugrott, emiatt és a francia szakos hallgatók számának megnövekedése miatt dr. Birkás Géza, a francia intézet vezetője dr. Müller Lipót személyében egy második francia lektor megbízását javasolta.⁷⁷

Ugyancsak ettől a tanévtől az angol nyelv is nagy népszerűségnek örvendett,⁷⁸ de ez az 1930-as évek derekára alábbhagyott. Ezzel az indoklással a bölcsészkar a londoni

⁷⁴ Ez természetesen csak az általános, a nem nyelvszakosoknak szóló órákra vonatkozott. A lektorok bekapcsolódtak a nyelvszakos hallgatók képzésébe is.

⁷⁵ Dr. Puhér Ferenc az 1931/32. tanév második félévében német társalgási gyakorlatokat hirdetett meg kezdő és haladó szinten a jogász- és orvostanhallgatóknak. Dr. Hang Dániel az 1933/34. tanév második félévében a jogászok részére angol kezdő és haladó órákat tartott. Majd ezt követően dr. Gerhard Röhl, aki az 1939/40. tanév második felétől dolgozott az egyetemen, német kereskedelmi levelezést és kezdő német orvosi nyelvet oktatott heti két-két órában. TANREND 1931/32. II.; TANREND 1933/34. II.; TANREND 1940/41. I.

⁷⁶ Josianne Champard a párizsi Centre d'Études Hongroises és a francia külügyminisztérium közvetítésével érkezett az egyetemre, az Erzsébet Kollégiumban szállásolták el, ahol nyelvórákat tartott a hallgatóknak. PTE EL VIII. 107. e. 80/1931–32.; 126/1931–32.; 34/1932–33.

⁷⁷ Így Gedeon Endre a heti négy órájából kettőt a francia szakos, kettőt más szakos hallgatók oktatására fordíthatott. PTE EL VIII. 107. e. 119/1926–27.

⁷⁸ Hankó Márton angol lektornak kérelmet kellett benyújtania, hogy magas számú hallgatószámát három csoportban oktathassa. Az angolul tanulók száma összesen negyvennyolc fő volt, ebből harmincöt kezdők voltak. PTE EL VIII. 107. e. 86/1926–27. Az 1926/27-es tanév első félévében a hittudományi karra 72 fő, a jogi karra 452 fő, az orvosi karra 442 fő és a bölcsészkarra 116 fő iratkozott be. SZABÓ 1940. 213., 133., 150., 175.

követségen jelentkező skót származású pap, John C. Gunn angol lektori alkalmazását,⁷⁹ valamint később a jogi kar professzorának, dr. Krisztics Sándornak hasonló tárgyú javaslatát is visszautasította. Krisztics, mint írta, azért fordult a rektorhoz, mert „*egyetemünkön az angol nyelv és irodalom teljesen elhanyagolt állapotban van*”. Levelében H. H. W. Pulleine kapitány pécsi látogatásáról tett említést, aki felajánlotta, hogy Sir Robert Gower⁸⁰ segítségével az angol kormányjal lektort küldet az egyetemre. A bölcsészkar dr. Koszó Jánost kérte fel véleményes jelentés elkészítésére. Határozatukban visszautasították Krisztics professzornak az angol nyelv oktatására vonatkozó állítását, mivel évek óta heti két-két órában kezdő és haladó szintű angol nyelvórákat tartottak a hallgatóknak. „*A hallgatóság érdeklődése sem túl nagy a kezdők és haladók össz létszáma [sic] sobasem haladta meg az egy tucatot, mely számban mindhárom kar (jogi, orvosi, bölcsész) bennfoglaltatik. Az úgynevezett haladók is csak kevésbé bírják a nyelvet. Úgy hogy angol nyelvű angol irodalmi előadásokat hallgatni egyikőjük sem lenne képes.*”⁸¹ Ezért a kar túlzottnak tartotta egy angliai lektor alkalmazását, főként annak a fényében, hogy a javaslatban nem volt szó a tiszteletdíj forrásáról.

Az egyetem szolgálatában álló nyelvtanárok tevékenysége néhány esetben nem korlátozódott csak a hallgatók nyelvi képzésére.⁸² Az egyetemen kívüli órátartásra külön engedélyt kértek az egyetem vezetésétől.⁸³ A lektorok munkájáról nem maradtak fenn értékelések. Tevékenységüket igyekeztek honorárium kieszközlésével elismerni, illetve azzal, hogy több féléven keresztül alkalmazták őket.

Egyetlen esetet ismerünk, amikor egy lektor elmozdítását kezdeményezték. A munkáját 1932 tavaszán megkezdő, a fentiekben többször említett Josianne Champard lektornő működésével kapcsolatban nem találtunk semmi kifogásra utaló iratot, de 1934 januárjában az egyetem tanácsától megkeresés érkezett dr. Birkás Gézához.⁸⁴ Ebben arra kérték, hogy a lektornő helyébe „*egy született francia férfi lektor kiküldése iránt tenné meg a hivatalos lépéseket.*” Az ügy folytatásáról nincs adatunk, az előadóív üres maradt,⁸⁵ és a lektornő 1936-ig tanított az egyetemen.

A lektori kar átalakítása 1947-től vette kezdetét. Ekkor került sor az első személycserére,⁸⁶ illetve a fentiekben már ismertetett minisztériumi beavatkozásra a lektori kinevezésben.⁸⁷ Az egyetem az 1949/50. tanévvel valóban korszakhatárhoz érkezett. A korábban négykarú intézmény már 1941-ben elvesztette bölcsészkarát, 1950-ben a soproni

79 PTE EL VIII. 107. e. 201/1937–38.

80 A magyarbarát angol képviselők vezetője. PTE EL VIII. 107. e. 264/1938–39.

81 PTE EL VIII. 107. e. 264/1938–39.

82 Természetesen fő foglalkozásukon túl.

83 Fambri Gábor egyetemen kívüli órátartása. PTE EL VIII. 1. a. 1918/19. tanév IX. rendes ülés. 1919. máj. 15., 13. pont Josianne Champard négy évig élt és tanított Pécsen. A városi polgároknak az Alliance Francaise kötelékében 2–2 órában a rektor és a jogi kari dékán engedélyével az egyetem épületében tartott nyelvórákat. PTE EL VIII. 107. e. 146/1933–34.; 97/1934–35.

84 A francia nyelvi tanszék vezetője.

85 PTE EL VIII. 107. e. 153/1933–34.

86 Loviaguin Sándort elbocsátották, és helyére dr. Boross Istvánné Olga Leontyeva került. PTE EL VIII. 104. a. 1947/48. tanév V. rendes ülés 1948. jan. 21., 1. pont

87 Gedeon Endre helyett Dodek György kinevezése. PTE EL VIII. 104. a. 1948/49. tanévi III. rendes tanácsülés. 1948. nov. 29., 11. pont 1948/49. tanévi IV. rendes tanácsülés. 1948. dec. 22., 5. pont

Evangélikus Hittudományi Kar vált önállóvá, majd 1951. február 1-jétől az orvosi karból létrejött az egészségügyi miniszter hatáskörébe tartozó, különálló Pécsi Orvostudományi Egyetem.⁸⁸

Összegzés

A vizsgált forrásanyag alapján megállapíthatjuk, hogy az Erzsébet Tudományegyetem vezetése az 1918–1949 közötti időszakban végig arra törekedett, hogy hallgatói számára biztosítani tudja a minél szélesebb körű idegennyelv-tanulást. A kül- és kultúrpolitika az 1920-as évek végétől egyre nagyobb mértékben befolyásolta az oktatás eme szegmensét is. Az egyetem kihasználva kulturális kapcsolatait nem riadt vissza az önálló kezdeményezéstől sem, ahogy ezt a finn anyanyelvi lektor meghívása is példázta. Az egyre szorosabb diplomáciai kapcsolatok az olaszokkal és németekkel az egyetemi nyelvoktatásban is meghatározóvá váltak az 1930-as évektől. Az anyanyelvi lektorok nemzetiségi hovatartozását tekintve 1936 után szinte kizárólag csak német és olasz nyelvtanárokról beszélhetünk. Ez a dominancia a háború menetének megváltozásáig és az ország megszállásáig állt fenn. A háború lezárását követő belpolitikai folyamatok hatása is nyomon követhető a lektorátusi rendszer változásaiban. Az irányváltásra 1947-től került sor, amely 1949-ben az orosz nyelv kötelezővé tételével érte el a csúcspontját a vizsgált korszakban.

Nyelv	Tanév/idő intervallum
francia	1918/19.; 1923–1949
angol	1918–1923; 1925–1948
olasz	1918/19.; 1926–1948
német	1924–1949
szlovák	1923–1949
finn	1926/27. II.; 1930–1936
észt	1926/27. II.
szerb	1931–1945
horvát	1931–1945
svéd	1933–1935; 1942–1948
orosz	1941–1949
bolgár	1942–1944
eszperantó	1946–1949

1. táblázat
Az Erzsébet Tudományegyetemen oktatott idegen nyelvek 1918–1949 között

⁸⁸ 283/1950 sz. Miniszter Tanácsi rendelet.

Lektor neve	Kar, tanév	Nyelv	Óra címe, heti óraszám
Fambri Gábor	ETE JÁK, 1918/19.	francia, angol, olasz	
dr. Boros György m. tanár	FJTE BTK, 1920/21.	angol	Angol nyelv kezdőknek – heti 2 óra Angol olvasmányok jeles szerzőktől – heti 2 óra
dr. Németh Sándor tanító	ETE BNyTK, 1922/23. II.	angol	Angol nyelv kezdőknek – heti 2 óra Angol nyelv haladóknak – heti 2 óra
Stráner Vilmos ny. r. tanár	ETE EHK, 1923/24. II.	német	Német nyelvi gyakorlatok – heti 1 óra
Bothár Dániel nyug. ev. líceumi tanár	ETE EHK, 1923/24. II. –1928/29. II.	szlovák	Tót nyelvi gyakorlatok – heti 1 óra
Fail Jagelló	ETE BNyTK 1923/24.	francia	
Karner F. Károly lektor	ETE EHK, 1924/25. I.– 1930/31. I.	német	Német nyelvi gyakorlatok – heti 1 óra
dr. Müller Lipót középisk. tanár	ETE BNyTK 1924/25. I.	francia	
dr. Gedeon Endre	ETE BNyTK 1924/25. II. –1925/26. I. 1926/27. I. 1948/49. I–II.	francia	Francia nyelv kezdők számára – heti 2 óra
Hankó Márton	ETE BNyTK 1924/25. II.– 1930/31. II.	angol	Angol kezdő – heti 2 óra Angol haladó – heti 2 óra Angol nyelv egészen haladók számára
Máté Károly középisk. tanár	ETE BNyTK 1924/25. II.– 1931/32. I.	német	Német nyelv kezdők számára – heti 2 óra
Németh Sámuel c. igazgató	ETE EHK 1925/26. II.	görög	Görög nyelvi gyakorlatok – heti 2 óra
Paolo Calabro	ETE BNyTK 1926/27. II.	olasz	
dr. Pentillä Aarni	ETE BNyTK 1926/27. II.	finn	
dr. Hang Dániel	ETE BNyTK 1928/29. I. 1933/34. II.	angol	Szemelvények angol írók műveiből Angol kezdő joghallgatóknak – heti 2 óra Angol nyelv haladó joghallgatóknak
dr. Pühr Ferenc	ETE BNyTK 1928/29. II. 1931/32. II.	német	Német társalgás – heti 2 óra Német társalgás kezdő Német társalgás haladó jog- és orvostanhallgatóknak

dr. Vándor (Lukič) Gyula	ETE BNyTK 1928/29. II.	olasz	Olasz kezdő – heti 2 óra Olasz haladó – heti 2 óra
	ETE JÁK 1947/48. I.	szerb- horvát	Szerb-horvát nyelv kezdőknek – heti 2 óra Szerb-horvát nyelv haladóknak – heti 2 óra
dr. báró Podmaniczky Pál ny. r. tanár	ETE EHK 1929/30. I.	szlovák	Tót nyelvi gyakorlatok – heti 1 óra
dr. Hanns Jobst	ETE BNyTK 1929/30. II.	német	Előadások és gyakorlatok az újabb német irodalom köréből – heti 3 óra Olvasmányok a német folyóiratok köréből – heti 2 óra
dr. Helmut Greulich	ETE BNyTK 1930/31. I.	német	Olvasmányok és fogalmazási gyakorlatok német folyóiratokkal kapcsolatban – heti 2 óra Gyakorlatok a német próza köréből – heti 2 óra
dr. Wiczzián Dezső	ETE EHK 1930/31. II.	német	Német nyelvi gyakorlatok – heti 1 óra
dr. Ernesto Paternolli	ETE BNyTK 1931/32. I.– 1934/35. II.	olasz	Olasz nyelv haladók részére – heti 2 óra Olvasmányok az újabb olasz irodalom köréből – heti 1 óra
Szabó Aladár	ETE BNyTK 1930/31. I.– 1931/32. II. 1933/34. II.	finn	Finn nyelvtan és olvasmányok – heti 1 óra
dr. Schurig Walter	ETE BNyTK 1930/31. II.	német	Német stilisztika – heti 2 óra
Petróczi (Wernitz) István	ETE BNyTK 1930/31. II.	német	Német kezdő Német haladó – heti 2 óra (Német szaktárgyú bölcsész)
dr. Oppermann Balduin	ETE BNyTK 1931/32. II.	horvát- szerb	Horvát-szerb nyelv kezdőknek – heti 2 óra
Josianne Champard	ETE BNyTK 1931/32. II.– 1936/37. II.	francia	Francia nyelv, jog- és orvostudomány kari hallgatók számára – heti 2 óra Francia társalgási gyakorlatok – heti 2 óra A mai francia irodalom fő képviselői – heti 2 óra Francia művelődéstörténet – heti 2 óra Társalgási gyakorlatok – heti 2 óra Fogalmazási gyakorlatok – heti 2 óra
dr. Vörös Márton	ETE BNyTK 1933/34. I.	svéd	Svéd nyelv kezdőknek – heti 2 óra Svéd olvasmányok haladók részére – heti 2 óra
Fogarassyné Makara Anna Mária	ETE BNyTK 1933/34. II.– 1938/39. II.	angol	Angol nyelv kezdő bölcsészettan hallgatóknak – heti 2 óra Olvasmányok és gyakorlatok a modern angol irodalom köréből – heti 2 óra

dr. Vilhelm Fries	ETE BNyTK 1935/36. I.– 1938/39. II.	német	A XIX. századi német novella és a korabeli képzőművészet stílusa – heti 1 óra Stílusgyakorlatok a novella köréből – heti 2 óra Középfelnémet líra – heti 2 óra
dr. Mayer Erzsébet	ETE BNyTK 1935/36. I.	olasz	Leíró olasz nyelvtan – heti 2 óra
dr. Attilio Meneghelli	ETE BNyTK 1935/36. II.– 1937/38. I.	olasz	Dante – heti 3 óra Gyakorlatok – heti 2 óra Szövegmagyarázatok – heti 1 óra
Loviaguin Sándor	ETE BNyTK 1936/37. II.	francia	Modern francia színház – heti 2 óra Franciaországi földrajz – heti 1 óra Francia társalgás – heti 1 óra
	ETE ÁJK 1942/43. I-1947/48. I.	orosz	Orosz nyelvgyakorlatok – heti 2 óra
Mayerhoffer Júlia	ETE BNyTK 1937/38. II.	francia	Francia nyelvtan – heti 2 óra
Saverio de Simone	ETE BNyTK 1937/38. II.	olasz	Olasz társalgás – heti 3 óra Lettura classici – heti 3 óra
dr. Hugo Moser	ETE BNyTK 1939/40. I.	német	
dr. Gerhard Röhl	ETE BNyTK 1939/40. II.	német	Német nyelv- és stílusgyakorlatok – heti 2 óra Német kereskedelmi levelezés Német orvosi nyelv kezdőknek – heti 2 óra
dr. Bajomi Vilmos	ETE BNyTK 1939/40. II.	angol	Angol nyelv kezdőknek – heti 2 óra Angol társalgás haladóknak – heti 2 óra
dr. Mario Bormioli	ETE BNyTK 1939/40. II.	olasz	Modern írók olvasása és magyarázata – heti 2 óra Neutralità e intervento italiano nella guerra mondiale – heti 1 óra
Pröhle Károly	ETE EHK 1942/43. I.	német	Német nyelvi gyakorlatok
Mayer Móric	ETE JÁK 1942/43. I.	német	Német társalgások kezdők részére Német társalgások haladók részére – heti 2 óra
dr. Faccio Carlo	ETE JÁK 1942/43. I.	olasz	Olasz nyelv Olasz fordítási gyakorlatok – heti 2 óra
dr. Hegedüs Lajos	ETE JÁK 1940/41. I.	angol	Angol nyelv kezdőknek – heti 2 óra Angol regényolvasás haladóknak – heti 2 óra
dr. Kajdi László	ETE JÁK 1942/43. I.	latin	Latin nyelvtan a jogi tanulmányok szolgálatában – heti 3 óra
Jávor Ferenc	ETE JÁK 1942/43. I.	horvát- szerb	Horvát-szerb nyelv – heti 2 óra

Dr. Hoffmann János német birodalmi lektor	ETE JÁK 1944/45. I.	német	Német társalgás kezdőknek – heti 2 óra Német orvosi nyelv – heti 2 óra Német jogi nyelv – heti 2 óra A XX. század német lírájából
dr. Kolozsy Vilmos	ETE JÁK 1944/45. I.	angol	Angol nyelv kezdőknek – heti 1 óra Angol regényolvasás haladóknak – heti 1 óra
dr. Valcsev István	ETE JÁK 1944/45. I.	bolgár	Bolgár nyelv – heti 2 óra
mb lektor		horvát	Horvát nyelv – heti 2 óra
Csaba József ev. líceumi tanár	ETE EHK 1947/48. I.	angol	Angol nyelvi gyakorlatok – heti 3 óra
Dr. Tóth Lászlóné, Simone Guet	ETE JÁK 1947/48. I.	francia	Francia társalgási gyakorlatok – heti 2 óra Francia nyelv kezdőknek – heti 2 óra
Nikola Nicsev	ETE JÁK 1947/48. I.	bolgár	Bolgár nyelv kezdő – heti 1 óra Bolgár nyelv haladó – heti 1 óra
dr. Lajos Gyula	ETE JÁK 1947/48. I.	eszperantó	Eszperantó nyelv és irodalom – heti 2 óra
Próhle Jenő ev. líceumi mb ig.	ETE EHK 1947/48. II.	angol	Angol nyelvi gyakorlatok – heti 3 óra
dr. Boros Istvánné, Olga Leontyeva	ETE JÁK 1947/48. II.	orosz	Orosz nyelv kezdőknek – heti 2 óra Orosz nyelv haladóknak – heti 2 óra Orosz társalgási gyakorlatok – heti 2 óra A XIX. század orosz irodalmának vázlatos áttekintése – heti 1 óra Szemelvények az újabb orosz irodalom történetéből – heti 1 óra

2. táblázat

Az Erzsébet Tudományegyetem nyelvi lektorai 1918–1949¹

RÖVIDÍTÉSEK

FJTE	Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem
JÁK	Jog- és Államtudományi Kar
BNyTK	Bölcsészlet-, Nyelv- és Történettudományi Kar
EHK	Evangélikus Hittudományi Kar (Sopron)

¹ A M. kir. Erzsébet Tudományegyetem Tanrendjei 1920/21. tanévtől 1939/40. tanévig, 1942/43. I., 1944/45. I., A Pécsi Tudományegyetem tanrendje 1947/48, 1948/49.

FORRÁSOK

- ABPRF Arhiv Vnyesnej Polityiki Rosszjiszkoj Federacii/Az Orosz Föderáció Külügyi Levéltára
- GARF 5283. Goszudarsztvenij Arhiv Rosszjiszkoj Federacii/Az Orosz Föderáció Állami Levéltára, 5283. A Külföldi Kulturális Kapcsolatok Össz-szövetségi Társaságának fondja.
- KN *Képviselőházi Napló*, 1935. XVI. kötet. 264. ülés 1937. december 14.
- MRT *Magyarországi Rendeletek Tára, 1914.* Budapest, 1914.
- PTE EL Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár, Pécs
- VIII. 1. a. A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem iratai, A Rektori Hivatal iratai.
- VIII. 101. a. ETE Rektori Hivatal iratai, A Pécsi Egyetem Tanácsának ülésjegyzőkönyvei.
- VIII. 101. b. ETE Rektori Hivatal iratai, A Rektori Hivatal iktatott iratai.
- VIII. 104. a. ETE Jog- és Államtudományi Kar iratai, Kari ülési jegyzőkönyvek.
- VIII. 104. b. ETE Jog- és Államtudományi Kar iratai, Iktatott iratok.
- VIII. 105. a. ETE Orvosi Kar és intézeteinek iratanyaga, Kari ülési jegyzőkönyvek.
- VIII. 105. b. ETE Orvosi Kar és intézeteinek iratanyaga, Iktatott iratok.
- VIII. 107. a. ETE Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar iratai, Kari ülési jegyzőkönyvek.
- VIII. 107. e. ETE Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar iratai, Iktatott iratok.
- TANREND A Pécsi M. kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az 1931/32. tanév II. félévére. Pécs, 1932.
A Pécsi M. kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az 1933/34. tanév II. félévére. Pécs, 1934.
A Pécsi M. kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az 1940/41. tanév I. félévére. Pécs, 1940.

IRODALOM

- ABLONCZY 2006 ABLONCZY Balázs: „Lándzsahegy”, néprokonság, small talk. Turanizmus és keleti gondolat a két világháború közötti magyar külpolitikai gondolkodásban. In: *Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században*. Szerk. PRITZ Pál. (www.mek.oszk.hu/05200/05284/05284.htm#13) [2011.01.26.]
- BENKE 2000 BENKE József: *Egyetemünk története*. Pécs, 2000.
- BÖLÖNYI 1978 BÖLÖNYI József: *Magyarország kormányai 1848–1976*. Budapest, 1978.
- FEDELES–LENGVÁRI–POHÁNKA–POLYÁK 2011 FEDELES Tamás – LENGVÁRI István – POHÁNKA Éva – POLYÁK Petra: *A pécsi felsőoktatás évszázadai*. Pécs, 2011.
- HAMZA–SZABÓ 1997 HAMZA Gábor – SZABÓ Béla: A magyar–olasz jogászkapcsolatok történetéhez. In: *Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez*. Szerk. HORVÁTH Ákos. Budapest, 1997. 7–13.
- KÉZI 2002 KÉZI Erzsébet: Az idegen nyelvek oktatásának politikai vetülete Klebelsberg koncepciójában. *Valóság* 45. (2002):11. 22–28. (<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=305&lap=0>) [2011.02.09.]
- KOVÁCS 2010 KOVÁCS Adrienn: A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem külkapcsolatainak vizsgálata az 1920-as években. In: *A történelem szálai. Tanulmánykötet Vonyó József 65. születésnapjára*. Szerk. FISCHER Ferenc – HEGEDŰS Katalin – RAB Virág. Pécs, 2010. 279–289.
- KOVÁCS 2012 *A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Kar tanácsülési jegyzőkönyveinek napirendi pontjai, 1918–1940*. Szerk. és összeáll. KOVÁCS Adrienn. Pécs, 2012.
- KOVÁCS 2013 KOVÁCS Adrienn: A Bölcsészettudományi Kar és hallgatói a 20. században. In: *Mandulavirágzás. Tudományos Napok: Tudomány-Egyetem. A Pécsi Egyetem és hallgatói a középkortól napjainkig* [CD-ROM]. Szerk. FONT Márta – KURÁTH Gabriella – MAYER Lilla – FARKAS Gyöngyvér Csilla et al. Pécs, 2013. 25–31.
- LADÁNYI 1999 LADÁNYI Andor: *A magyar felsőoktatás a 20. században*. Budapest, 1999.
- LADÁNYI 2000 LADÁNYI Andor: *Klebelsberg felsőoktatási politikája*. Budapest, 2000.
- LADÁNYI 2002 LADÁNYI Andor: *A gazdasági válságtól a háborúig. A magyar felsőoktatás az 1930-as években*. [Budapest], 2002.

- LENGVÁRI 2004 LENGVÁRI István: A város és az „árva leány” – Pécs és az Erzsébet Tudományegyetem. *Limes* 17. (2004):4. 83–92.
- MANN 1997 MANN Miklós: *Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között*. Budapest, 1997.
- MANN 2004 *Oktatáspolitikusok és koncepciók a XX. században*. Szerk. MANN Miklós. Budapest, 2004.
- ORMOS–MAJOROS 1998 ORMOS Mária – Majoros István: *Európa a nemzetközi küzdőtér. Felemelkedés és hanyatlás 1814–1945*. Budapest, 1998.
- OROSZ 1997 OROSZ Zsuzsanna: A padovai és a bolognai egyetem magyarországi hallgatói a két világháború között. In: *Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez*. Szerk. HORVÁTH Ákos. Budapest, 1997. 223–260.
- POPÉLY 2001 POPÉLY Gyula: A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem végnapjai az impériumváltás után. In: *A Kárpát-medence vonzásában. Tanulmányok Polányi Imre emlékére*. Szerk. FISCHER Ferenc – HEGEDŰS Katalin et. al. Pécs, 2001. 379–394.
- ROMSICS 1990 ROMSICS Ignác: Francia–magyar kulturális kapcsolatok és a párizsi „Magyar Intézet” a két világháború között. In: *Hagyományok és módszerek. Az I. Nemzetközi Hungarológia–Oktatás Konferencia előadásai*. Szerk. EGYED Orsolya – GIAY Béla – B. NÁDOR Orsolya. Budapest, 1990. 109–129.
- ROMSICS 2000 ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, 2000.
- ROZS 2003 ROZS András: Pécs a befogadó város. In: *80 éve Pécssett. A város és egyeteme*. Szerk. NAGY Ferencné – VONYÓ József. Pécs, 2003. 35–48.
- SZABÓ 1940 SZABÓ Pál: *A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága*. Pécs, 1940.
- SZTANA-KOVÁCS (kézirat) SZTANA-KOVÁCS Adrienn: *A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem külkapcsolatainak vizsgálata 1920–1950 között*. [Kézirat]
- SZŰCS 1980 SZŰCS Stefánia: Az idegennyelvi lektorátus. In: *Fejezetek a pécsi egyetem történetéből*. Szerk. CSIZMADIA Andor. Pécs, 1980. 326–328.
- TELEKI 1974 TELEKI Éva: *Nyilas uralom Magyarországon 1944. okt. 16–1945. ápr. 4*. Budapest, 1974.
- T. KISS 2008 T. KISS Tamás: Klebelsberg, az „aktív és produktív” ember. In: *A legnagyobb álmú magyar kultuszminiszter, Klebelsberg Kuno kora és munkássága*. Szerk. MIKLÓS Péter. Szeged, 2008. 11–34.
- UJVÁRY 1993 UJVÁRY Gábor: Magyar állami ösztöndíjasok külföldön 1867–1944. *Levéltári Szemle* 3. (1993):3. 14–26.

- UJVÁRY 2003 UJVÁRY Gábor: Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint kultúrpolitikája. In: *Társadalom és kultúra Magyarországon a 19–20. században*. Szerk. VONYÓ József. Pécs, 2003. 87–104.
- UJVÁRY 2008 UJVÁRY Gábor: „*A kultúrpolitikai fegyverletétel önkéntes lenne.*” Klebelsberg Kuno kulturális külpolitikája. In: *A legnagyobb álmú magyar kultuszminiszter. Klebelsberg Kuno kora és munkássága*. Szerk. MIKLÓS Péter. Szeged, 2008. 107–124.
- UJVÁRY 2010a UJVÁRY Gábor: „*A magyar kultúra külföldi őrszeme?*”. A magyar kulturális politika és tudományos külpolitika, a külföldi magyar intézetek és lektorátusok. In: UJVÁRY Gábor: *A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”*. Budapest, 2010. 101–174.
- UJVÁRY 2010b UJVÁRY Gábor: Bevezetés. Trianon hatása a magyar kultúrpolitikára. In: UJVÁRY Gábor: *A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”*. Budapest, 2010. 11–21.
- VARES 2010 VARES, Vesa: „*Isten vidám, nagy gyermekei, akik nagyon jó véleménynyel vannak magukról – s gyakran joggal.*”. Magyarország képe Finnországban az 1920-as és 1930-as években. In: *Kutatási Füzetek 16. Idegen szemmel. Magyarságkép 19–20. századi útleírásokban*. Szerk. HORNYÁK Árpád – VITÁRI Zsolt. Pécs, 2010. 63–88.
- VIDA 2002 VIDA István: Magyarország nemzetközi helyzete a második világháborút követően. In: *Magyarország helye a 20. századi Európában. Tanulmányok*. Szerk. PRITZ Pál. Budapest, 2002. 107–122.
- VONYÓ 2003 VONYÓ József: A szélsőjobboldali mozgalmak a kultúráról (1919–1944). In: *Társadalom és kultúra Magyarországon a 19–20. században*. Szerk. VONYÓ József. Pécs, 2003. 105–120.
- ZEIDLER 2006 ZEIDLER Miklós: A Nemzetek Szövetsége a magyar külpolitikai gondolkodásban. In: *Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században*. Szerk. PRITZ Pál. (www.mek.oszk.hu/05200/05284/05284.htm#13) [2011.01.26.]
- WEIGAND 1997 WEIGAND Erzsébet: Magyar ösztöndíjasok az Egyesült Államokban a két világháború között. In: *Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez*. Szerk. HORVÁTH Ákos. Budapest, 1997. 281–312.

History of the Foreign Language Department at the Royal Erzsébet University between 1918 and 1949

by Adrienn Sztana-Kovács

(Summary)

During the period that the Royal Erzsébet University resided in Bratislava and Budapest, foreign languages were taught to students by non-native language teachers. After the university's removal to Pécs in 1923, foreign language teaching, among other areas, started to develop at the instigation of the cultural politics defined by Kuno Klebelsberg. Until the closing-down of the Faculty of Humanities in 1941, eighteen secondary-school teachers and thirteen – Finnish, German, and, after the 1930s, Italian and French – native language teachers had taught at the university. After 1945, English and Russian native teachers were employed, too. The number (and faculty affiliations) of students taking part in foreign language education cannot be precisely determined; however, there is a proven rise in interest and a change in preferences in studying foreign languages, which can be connected to the increase of scholarships for study abroad. Besides the English, French, German, Italian, and Finnish languages that were taught in the 1920s, in the next decade there appeared Swedish, Serbian, and Croatian, and there also began the teaching of foreign languages for specific purposes such as German for medical professionals. From the 1930s onwards, as an effect of the new directions foreign policy was taking, an emphasis was placed on the teaching of Italian and German and the Italian and German governments themselves tried to establish official positions for their citizens as foreign language teachers at the University of Pécs. Foreign language teaching continued during the Second World War, and the range of languages grew with the help of courses in Russian, then in the Bulgarian language.

After 1945, the university maintained and tried to broaden the system of foreign language education and of the employment of visiting foreign language teachers: it supported the employment of an Esperanto teacher from 1946 onwards. However, as a result of the changes in cultural and higher educational policy in the years of 1948–1949, that wide range of foreign languages was reduced and the Russian language enjoyed a monopoly lasting decades.

(A szöveget Hartvig Gabriella fordította.)